

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده مدیریت و اقتصاد

گروه حسابداری

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته حسابداری

بررسی ارتباط بین ساختارهای رقابتی محصولات و محافظه کاری
مشروط حسابداری

استاد راهنما :

دکتر امید پورحیدری

استاد مشاور :

دکتر شهرام گلستانی

مؤلف :

عباس غفارلو

شهریور ۱۳۹۰

این پایان نامه به عنوان یکی از شرایط درجه کارشناسی ارشد به

گروه حسابداری

دانشکده مدیریت

دانشگاه شهید باهنر کرمان

تسلیم شده است و هیچگونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره مزبور شناخته نمی شود.

دانشجو: عباس غفارلو

استاد راهنما: دکتر امید پورحیدری

استاد مشاور: دکتر شهرام گلستانی

داور ۱: دکتر مهدی بهار مقدم

داور ۲: دکتر احمد خدای پور

نماینده تحصیلات تکمیلی دانشکده: دکتر حمید رضا حری

حق چاپ محفوظ و مخصوص به دانشگاه شهید باهنر کرمان است.

تقدیم به پدر و مادرم :

خدای را بسی شاکرم که از روی کرم، پدر و مادری فداکار نصیبم ساخته تا در سایه درخت
پر بار وجودشان بیاسایم و از ریشه آنها شاخ و برگ بگیرم و از سایه وجودشان در راه کسب علم و
دانش تلاش نمایم. والدینی که بودنشان تاج افتخاری است بر سرم و نامشان دلیلی است بر بودنم،
چرا که این دو وجود، پس از پروردگار، مایه هستی ام بوده اند دستم را گرفتند و راه رفتن را در
این وادی زندگی پر از فراز و نشیب به من آموختند. آموزگارانی که برایم زندگی، بودن و انسان
بودن را معنا کردند....

ای مادر، ای شوق زیبایی نفس کشیدن

ای روح مهربان هستی ام

تو رنگ شادی هایم شدی و لحظه های غم را با تمام وجود از من دور کردی و

عمری خستگی ها را به جان خریدی تا اکنون توانستی طعم خوش

پیروزی را به من بچشانی

و ای پدر، از تو هر چه می گویم باز هم کم می آورم

خورشیدی شدی و از روشنایی ات جان گرفتم و در ناامیدی ها ناام را

کشیدی و لبریزم کردی از شوق

اکنون حاصل دستان خسته ات رمز موفقیتم شد

به خودم تبریک می گویم که تو را دارم و دنیا با همه بزرگیش مثل تو را

ندارد ...

و تقدیم به خواهرانم:

که وجودشان شادی بخش و صفایشان مایه آرامش من است.

تشکر و قدردانی:

معلمانا مقامت ز عرش برتر باد

همیشه توسن اندیشهات مظفر باد

به نکته های دلاویز و گفته های بلند

صحیفه های سخن از تو علم پرور باد

شکر خداوند متعال را به جای آورده که توفیق نصیب من کرد تا این پایان نامه را به پایان برسانم .
از استاد راهنمایم جناب آقای دکتر پورحیدری که همواره در انجام این پایان نامه، اینجانب را
مورد لطف و عنایت خود قرار دادند، بی نهایت قدردانی می نمایم، بدون شک بدون راهنمایی های
ایشان این کار به فرجام نمی رسید.

از استاد گرامیم جناب آقای دکتر گلستانی بسیار سپاسگزارم چرا که بدون مشاوره های ایشان تامین
این پایان نامه بسیار مشکل می نمود. همچنین از استاد بزرگوار و با اخلاقم جناب آقای دکتر
بهار مقدم صمیمانه تشکر و قدردانی می کنم که در این مدت محبت و جودشان را از ما دریغ
نکردند و مهربانی را به ما نشان دادند. و تشکر ویژه دارم از استاد خوبم جناب آقای دکتر
خدامی پور که شخصیت دانشگاهی را از ایشان یاد گرفتم. از دوستان و همکلاسی های عزیزم که
در این مدت برای ما خاطره آفریدند سپاسگزارم.

چکیده

در این پژوهش ارتباط بین ساختارهای رقابتی محصولات و ساختارهای تامین مالی با محافظه- کاری مشروط در گزارشگری مالی مورد ارزیابی قرار گرفته است. از عوامل مهم اتخاذ رویکردهای محافظه کارانه، افزایش فشارهای رقابتی می‌باشد. اما اتخاذ رویکرد محافظه کاری باعث کاهش انتظارات از عملکرد آتی واحدهای تجاری نیز می‌باشد. این تحقیق متشکل از دو بخش است، در بخش اول ارتباط بین ساختارهای رقابتی محصولات و محافظه کاری مشروط بررسی شده است و در بخش دوم نیز ارتباط بین ساختارهای تامین مالی و محافظه کاری مشروط مورد ارزیابی قرار گرفته است. برای این منظور از اطلاعات شرکتهای عضو بورس تهران بر روی سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۸ استفاده شده است. جهت سنجش محافظه کاری مشروط از مدل باسو (۱۹۹۷) استفاده شده است و جهت ارزیابی اثر رقابت و تامین مالی بر روی محافظه کاری مشروط، ساختارهای رقابتی و تامین مالی به مدل باسو اضافه شده‌اند. رقابت حالت چند بعدی دارد که مهمترین آنها شامل قابلیت جانشینی، حجم تقاضا، موانع ورود، نسبت تمرکز، و تعداد شرکت می‌باشند. ارتباط بین ابعاد پنج‌گانه رقابت و محافظه کاری مشروط در قالب پنج فرضیه اختصاصی بررسی شده است. سپس با استفاده از این ابعاد، متغیر ترکیبی برای سنجش رقابت بدست آمده و در قالب فرضیه کلی، ارتباط بین رقابت و محافظه- کاری مشروط حسابداری بررسی شده است. آزمون فرضیه‌های اختصاصی بیانگر این است که بر خلاف انتظار بین قابلیت جانشینی و محافظه کاری مشروط ارتباط معکوس و معنادار وجود دارد. ارتباط بین حجم تقاضا و تعداد شرکتهای عضو صنایع با محافظه کاری مشروط مطابق انتظار، مثبت و معنادار است. همچنین ارتباط بین موانع ورود و محافظه کاری مشروط مطابق میل، معکوس و معنادار است. نهایتاً بین نسبت تمرکز و محافظه کاری مشروط بر اساس پیش‌بینی‌ها ارتباط معکوس، ولی ضعیف مشاهده می‌شود. آزمون فرضیه کلی نیز نشان داد بین ساختارهای رقابتی محصولات و محافظه کاری مشروط در گزارشگری مالی ارتباط مثبت و معنادار وجود دارد. نتایج بخش دوم تحقیق نشان داد که شرکتهایی که از طریق بدهی‌های بلند مدت تامین مالی می‌کنند، برخلاف انتظار، نه در دوره‌ی تامین مالی و نه در دوره‌ی قبل از آن سطح محافظه کاری مشروط را کاهش نمی‌دهند. اما شرکتهایی که از طریق حقوق صاحبان سهام تامین مالی می‌کنند، مطابق انتظار، هم در دوره تامین مالی و هم در دوره قبل از آن، سطح محافظه کاری مشروط در گزارشگری مالی را کاهش می‌دهند.

واژه‌گان کلیدی: ساختارهای رقابتی محصولات؛ ساختارهای تامین مالی؛ محافظه کاری

مشروط؛ و انتظارات بازار سرمایه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول؛ کلیات تحقیق
۱-۱-۱-۱	مقدمه
۲	۱-۱-۱-۱
۳	۲-۱-۱-۱ تشریح و بیان موضوع
۴	۳-۱-۱-۱ اهمیت و ضرورت انجام تحقیق
۵	۴-۱-۱-۱ نتایج مورد انتظار و اهداف اساسی پژوهش
۵	۵-۱-۱-۱ استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه
۶	۶-۱-۱-۱ فرضیه های تحقیق
۷	۷-۱-۱-۱ روش تحقیق
۹	۸-۱-۱-۱ مدل‌های تحقیق
۱۰	۹-۱-۱-۱ متغیرهای تحقیق
۱۳	۱۰-۱-۱-۱ تعریف واژه گان کلیدی
۱۴	۱۱-۱-۱-۱ خلاصه فصل
۱۴	۱۲-۱-۱-۱ چارچوب فصول بعد
	فصل دوم؛ مبانی نظری و ادبیات تحقیق
۱۶	۱-۲-۱-۱ مقدمه:
۱۷	۲-۲-۱-۱ مفید بودن اطلاعات مالی
۱۸	۳-۲-۱-۱ مفهوم محافظه کاری
۱۹	۴-۲-۱-۱ دیدگاه‌های محافظه کاری
۲۰	۱-۴-۲-۱ دیدگاه قراردادی
۲۱	۲-۴-۲-۱ دیدگاه دعاوی حقوقی
۲۱	۳-۴-۲-۱ دیدگاه تقاضای منظم محافظه کاری
۲۲	۴-۴-۲-۱ دیدگاه مالیاتی

۲۲	۵-۴-۲. دیدگاه هزینه های سیاسی.....
۲۳	۶-۴-۲. رقابت در بازار.....
۲۴	۵-۲. انواع محافظه کاری .....
۲۴	۱-۵-۲. محافظه کاری نامشروط.....
۲۴	۲-۵-۲. محافظه کاری مشروط.....
۲۶	۶-۲. اندازه گیری محافظه کاری.....
۲۶	۱-۶-۲. معیار عدم تقارن زمانی در شناسایی سود و زیان.....
۲۷	۲-۶-۲. معیار محافظه کاری مبتنی بر ارزشهای بازار.....
۲۸	۳-۶-۲. معیارهای محافظه کاری مبتنی بر ارقام تعهدی.....
۲۹	۴-۶-۲. معیار چولگی منفی توزیع سود و جریانهای نقدی.....
۲۹	۷-۲. عوامل موثر بر محافظه کاری .....
۳۰	۸-۲. رقابت در بازار.....
۳۱	۹-۲. محافظه کاری حسابداری و ساختارهای رقابتی محصولات.....
۳۳	۱۰-۲. انواع رقابت و محافظه کاری حسابداری.....
۳۳	۱-۱۰-۲. محافظه کاری حسابداری و رقابت برای جلوگیری از ورود رقبای جدید (بالقوه).....
۳۴	۲-۱۰-۲. محافظه کاری حسابداری و رقابت با شرکای (رقبای) حاضر در صنعت (بالفعل).....
۳۵	۱۱-۲. اندازه گیری رقابت.....
۳۶	۱۲-۲. تامین مالی و محافظه کاری حسابداری.....
۳۸	۱۳-۲. پیشینه تحقیق.....
۳۸	۱-۱۳-۲. تحقیقات خارجی.....
۴۲	۲-۱۳-۲. تحقیقات داخلی.....

فصل سوم؛ روش تحقیق

۴۶	۱-۳. مقدمه.....
۴۶	۲-۳. روش تحقیق.....
۴۶	۳-۳. جامعه آماری.....
۴۷	۴-۳. نمونه آماری.....

۵-۳. فرضیه ها و مبانی نظری آنها.....	۵۰
۶-۳. طریقه استخراج مدلها.....	۵۲
۷-۳. روش گردآوری داده ها.....	۵۹
۸-۳. روش های آماری مورد استفاده.....	۵۹
۹-۳. خلاصه فصل.....	۵۹

فصل چهارم؛ تجزیه و تحلیل اطلاعات و آزمون فرضیه‌ها

مقدمه.....	۶۲
۱-۴. بخش اول؛ بررسی ارتباط بین ساختارهای رقابتی محصولات و محافظه کاری مشروط حسابداری.....	۶۲
۱-۱-۴. آمار توصیفی.....	۶۲
۲-۱-۴. ضرایب همبستگی.....	۶۳
۳-۱-۴. آزمون مدل باسو (۱۹۹۷).....	۶۴
۴-۱-۴. نتایج آزمون فرضیه های بخش اول (ارتباط ساختارهای رقابتی و محافظه کاری مشروط حسابداری).....	۶۵
۲-۴. بخش دوم؛ بررسی ارتباط بین ساختارهای تامین مالی و محافظه کاری مشروط حسابداری.....	۷۰
۱-۲-۴. آمار توصیفی.....	۷۰
۲-۲-۴. جدول ضرایب همبستگی بخش دوم.....	۷۱
۳-۲-۴. نتایج آزمون فرضیه های بخش دوم (ارتباط ساختارهای تامین مالی و محافظه کاری مشروط حسابداری).....	۷۲
۳-۴. بررسی فروض خطی رگرسیون.....	۷۷
۴-۴. خلاصه فصل.....	۷۸

فصل پنجم؛ خلاصه و نتیجه گیری

۱-۵. مقدمه.....	۸۰
۲-۵. خلاصه و نتیجه گیری.....	۸۰

۳-۵- محدودیت های تحقیق.....	۸۴
۴-۵- پیشنهادهای کاربردی تحقیق.....	۸۵
۵-۵- پیشنهاد برای تحقیقات آتی.....	۸۶
منابع و ماخذ.....	۸۸

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱. مقدمه

اطلاعات نقش اساسی در عملکرد بازارها دارد، زیرا اغلب تصمیمات، از جمله تصمیمات سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه، تصمیم‌گیری در خصوص ورود یا خروج رقبا به صنایع، نحوه تامین مالی (از طریق بدهی یا حقوق صاحبان سهام) و تصمیم‌گیری در خصوص سطح افشای اطلاعات انعطاف‌پذیر، در شرایط عدم اطمینان انجام می‌شود. هدف گزارشگری مالی ارائه اطلاعات مفید به استفاده‌کنندگان است. اطلاعاتی مفید هستند که خصوصیات کیفی از جمله قابل اتکا بودن و مربوط بودن را داشته باشند. یکی از اجزای قابلیت اتکای اطلاعات، رعایت اصل محافظه‌کاری است. که کمیته فنی استانداردهای حسابداری ایران از آن به عنوان اصل احتیاط یاد می‌کند. باسو^۱ (۱۹۹۷) بیان می‌نماید که، محافظه‌کاری تاییدپذیری متفاوت برای شناسایی درآمدها و هزینه‌ها است، که منجر به کم‌نمایی سود و دارایی‌ها می‌شود. بنابراین اتخاذ سیاست محافظه‌کارانه با ارائه تصویری نامناسب از وضعیت مالی و قدرت سودآوری واحد تجاری، از یک طرف فشارها و تهدیدات ناشی از رقابت را کاهش می‌دهد و از طرف دیگر انتظارات سهامداران و سرمایه‌گذاران از عملکرد آتی واحد تجاری را کاهش می‌دهد. مدیریت با ارزیابی منافع و مخارج اتخاذ رویکرد محافظه‌کارانه یا جسورانه، به دنبال حد اکثر سازی ثروت ذی‌نفعان خود هستند. به نظر می‌رسد با افزایش فشارهای رقابتی سطح محافظه‌کاری نیز افزایش یابد. ولی در مواقع نیاز به منابع مالی سطح محافظه‌کاری کاهش یابد. بنابراین در راستای کمک به مدیران و ذی‌نفعان واحدهای تجاری در این پژوهش به بررسی موضوعات زیر پرداخته می‌شود.

۱. ارتباط بین ساختارهای رقابتی و محافظه‌کاری چگونه است.

۲. ارتباط بین ساختارهای تامین مالی و محافظه‌کاری چگونه است.

---

¹ Basu

۲-۱. تشریح و بیان موضوع

در این پژوهش ارتباط بین ساختارهای رقابتی و ساختارهای تامین مالی با محافظه کاری مشروط حسابداری در گزارشگری مالی بررسی می‌شود. محافظه کاری حسابداری را می‌توان به عنوان گرایش حسابداری به بکارگیری درجه بالاتری از تائیدپذیری برای شناسایی اخبار خوب در مقایسه با اخبار بد تعریف کرد. تحقیقات اخیر باسو (۲۰۰۵) و بیور و رایان^۲ (۲۰۰۵) محافظه کاری را به دو نوع مشروط و نامشروط تقسیم کردند. باسو (۱۹۹۷) بیان می‌نماید که، محافظه کاری تائیدپذیری متفاوت برای شناسایی درآمدها و هزینه‌ها است، که منجر به کم نمایی سود و دارایی-ها می‌شود. او در سال ۲۰۰۵ بیان کرد که این تعریف، بیانگر محافظه کاری مشروط است. محافظه کاری مزایای متفاوتی دارد که از مهمترین آنها، انعقاد قراردادهای کارا، کاهش دعاوی حقوقی، کاهش یا به تعویق انداختن مالیات، خنثی کردن تمایل جانبنداری مدیران، کاهش هزینه‌های سیاسی، کاهش کشمکش بین بستانکاران و سهامداران، کاهش عدم تقارن اطلاعاتی در شرکتهای کوچک، و افزایش کیفیت اطلاعات مالی را می‌توان نام برد (واتس^۳ ۲۰۰۳، زیمرمن^۴ ۱۹۸۳، کردلر و شهریاری ۱۳۸۸، احمد و همکاران^۵ ۲۰۰۲، رایان^۶ ۲۰۰۶ و سازمان حسابرسی ۱۳۸۶). اندیشمندان دیگری از جمله داروغ و استاغتون^۷ (۱۹۹۰) داروغ^۸ (۱۹۹۳)، ایوانس و اسریدهار^۹ (۲۰۰۲) و فلسام^{۱۰} (۲۰۰۹) بیان می‌کنند، از عوامل مهم اتخاذ رویکردهای محافظه کارانه مقابله با فشارها و تهدیدات رقابتی می‌باشد. آنها اعتقاد دارند که شرکتهای فعال در صنایع، جهت جلوگیری از ورود رقبای جدید و رقابت با رقبای موجود، محافظه کاری در گزارش گری مالی را در پیش می‌گیرند.

در مقابل همه این منافع اتخاذ رویکرد محافظه کارانه هزینه‌های نیز دارد که مهمترین آن کاهش انتظارات از عملکرد آتی واحد تجاری خواهد بود. فلسام (۲۰۰۹) در تحقیقی در این زمینه بیان کرد که محافظه کاری نامشروط باعث کاهش خالص ارزش دارایی‌های گزارش شده می‌باشد، در صورتی که محافظه کاری مشروط منجر به کاهش انتظارات از عملکرد آتی می‌شود. زیرا محافظه

---

² Beaver and Ryan

³ Watts

⁴ Zernerman

⁵ Ahmad and et all

⁶ ryan

⁷ Darrough and Stoughton

⁸ Darrough

⁹ Evans and Sridhar

¹⁰ folsom

کاری مشروط با زودتر شناسایی کردن اخبار بد و نامساعد نسبت به اخبار خوب و مساعد، تصویری نامناسب از وضعیت واحد تجاری ارائه می‌کند. پایین بودن انتظارات از عملکرد آتی، ارزش کمتر اوراق بهادار شرکت را به دنبال خواهد داشت. زیرا تحلیل‌گران و سرمایه‌گذاران بازار، تا حدودی اعمال محافظه‌کاری در گزارشگری مالی را در نظر می‌گیرند ولی قادر به انعکاس کامل آن نیستند.

شرکتها با علم به منافع و هزینه‌های اتخاذ رویکرد محافظه‌کارانه، باید رویکرد مناسب خود را تعیین کنند. اتخاذ رویکردهای محافظه‌کارانه علاوه بر کاهش فشارهای رقابتی، باعث کاهش انتظارات بازار سرمایه از عملکرد آتی شرکتها نیز می‌گردد. حال این سوال مطرح می‌شود که آیا اتخاذ رویکرد محافظه‌کارانه و به دنبال آن کاهش فشارهای رقابتی، منجر به حداکثر سازی ثروت ذی‌نفعان می‌شود؟ پیش‌بینی می‌شود با افزایش سطح رقابت، محافظه‌کاری مشروط حسابداری نیز افزایش یابد. اما به نظر می‌رسد در دوره‌های نیاز به منابع مالی (بدهی‌های بلند مدت یا حقوق صاحبان سهام) هزینه‌های ناشی از اتخاذ اتخاذ رویکرد محافظه‌کارانه در گزارشگری مالی بیشتر و حادثر از سایر دوره‌ها باشد. حال سوال دیگر تحقیق به این صورت مطرح می‌شود که آیا واحدهای تجاری در مواقع نیاز به تامین مالی (از طریق بدهی یا حقوق صاحبان سهام)، سطح محافظه‌کاری مشروط در گزارشگری مالی را کاهش می‌دهند یا خیر؟ به عبارت دیگر آیا واحدهای تجاری در دوره‌های تامین مالی، اخبار و علائم بد و نامساعد را کمتر در گزارش‌های حسابداری شناسایی می‌کنند یا در مخابره آنها تغییراتی ایجاد نمی‌کنند؟ به دلیل اینکه در مواقع نیاز به تامین مالی، هزینه‌های ناشی از پایین بودن انتظارات از عملکرد آتی حادثر است، لذا انتظار داریم شرکتها در این مواقع سطح محافظه‌کاری مشروط خود را کاهش دهند. و بدین ترتیب انتظارات بازار از عملکرد آتی خود را بهبود بخشیده و با کمترین هزینه سرمایه تامین مالی داشته باشند.

برای پاسخ به دو پرسش مطرح شده، تحقیق از دو بخش تشکیل شده است. در بخش اول ارتباط بین ساختارهای رقابتی محصولات و محافظه‌کاری مشروط ارزیابی می‌شود و در بخش دوم ارتباط بین ساختارهای تامین مالی و محافظه‌کاری مشروط بررسی خواهد شد.

۱-۳. اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

با توجه به مطالب بیان شده یکی از مهمترین مزایا و منافع اتخاذ رویکرد محافظه‌کاری مشروط، کاهش فشارها و تهدیدات رقابتی می‌باشد و در مقابل مهمترین هزینه اتخاذ این رویکرد کاهش انتظارات سهامداران و سرمایه‌گذاران از عملکرد آتی واحدهای تجاری، و در نتیجه کاهش ارزش بازار اوراق بهادار واحد تجاری خواهد بود. با توجه به هدف حداکثر سازی ثروت ذی‌نفعان

همواره این سوال مطرح بوده است که آیا ثروت ذی‌نفعان در راستای افزایش سطح محافظه کاری مشروط و به دنبال آن کاهش فشارها و تهدیدات رقابتی حداکثر می‌شود یا کاهش سطح محافظه کاری مشروط و به دنبال آن بهبود انتظارات بازار سرمایه از عملکرد آتی واحدهای تجاری و ارتقای قیمت اوراق بهادار واحد تجاری؟ بنابراین به نظر می‌رسد انجام پژوهش در این زمینه و پاسخ به سوالات مطرح شده ضروری باشد.

۱-۴. نتایج مورد انتظار و اهداف اساسی پژوهش

انتظار می‌رود با افزایش فشارها و تهدیدات ناشی از رقابت سطح محافظه کاری مشروط نیز به منظور کاهش این فشارها و تهدیدات افزایش یابد. اما در شرایط نیاز به منابع مالی به علت اینکه هزینه ناشی از اتخاذ رویکرد محافظه کارانه بیشتر و حادث‌تر از بقیه دوره‌ها است، لذا انتظار می‌رود واحدهای تجاری در دوره‌های تامین مالی سطح محافظه کاری مشروط را کاهش دهند. با اینکه این کار منجر به افزایش فشارها و تهدیدات ناشی از رقابت بشود. هدف اساسی پژوهش ابتدا تعیین ارتباط بین ساختارهای رقابتی و محافظه کاری مشروط در گزارش‌گری مالی و سپس تعیین ارتباط بین ساختارهای تامین مالی و محافظه کاری مشروط در گزارشگری مالی می‌باشد.

۱-۵. استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه

نتایج این تحقیق می‌تواند مدیران را در اتخاذ رویکردهای محافظه کارانه یا متهورانه در مقابله با فشارها و تهدیدات رقابتی در دوره‌های عادی یا دوره‌های نیاز به منابع مالی، یاری کند. همچنین نتایج پژوهش می‌تواند در ارزیابی بهتر اوراق بهادار توسط تحلیل‌گران و سرمایه‌گذاران مورد استفاده قرار گیرد. چرا که در صورت اثبات فرضیه‌های پژوهش، صنایعی که با تهدیدات رقابتی روبه‌رو هستند به علت اتخاذ رویکرد محافظه کارانه، تصویر نامناسب در گزارشهای مالی ارائه خواهند کرد و در حقیقت وضعیت مالی این صنایع بهتر از وضعیتی است که در گزارشهای مالی ارائه می‌شود. اما در دوره‌های تامین مالی (از طریق بدهی‌های بلند مدت یا حقوق صاحبان سهام) سطح محافظه کاری مشروط را کاهش داده و به منظور متقاعد کردن آنها به افزایش سرمایه، تصویری مطلوب از وضعیت مالی واحد تجاری ارائه می‌دهند. همچنین تدوین کنندگان استانداردهای خاص برای صنایع خاص، بهتر است نتایج تحقیق را در تدوین استانداردها برای صنایع رقابتی در نظر بگیرند.

۱-۶. فرضیه‌های تحقیق

۱-۶-۱. فرضیه‌های بخش اول؛ بررسی ارتباط بین ساختارهای رقابتی و محافظه‌کاری مشروط حسابداری.

این بخش از یک فرضیه کلی و پنج فرضیه اختصاصی به شرح زیر تشکیل شده است:
فرضیه کلی:

بین شدت رقابت در بازار و محافظه‌کاری مشروط در گزارش‌گری مالی ارتباط مثبت و معنا دار وجود دارد.

فرضیه‌های اختصاصی:

۱. بین قابلیت جانشینی کالاها و محافظه‌کاری مشروط در گزارش‌گری مالی ارتباط مثبت و معنا دار وجود دارد.

۲. بین اندازه بازار و محافظه‌کاری مشروط در گزارش‌گری مالی ارتباط مثبت و معنا دار وجود دارد.

۳. بین هزینه‌های ورودی (شدت سرمایه‌گذاری) و محافظه‌کاری مشروط در گزارش‌گری مالی ارتباط منفی و معنا دار وجود دارد.

۴. بین شدت تمرکز صنعت و محافظه‌کاری مشروط در گزارش‌گری مالی ارتباط منفی و معنا دار وجود دارد.

۵. بین تعداد شرکتهای فعال در یک صنعت و محافظه‌کاری مشروط در گزارش‌گری مالی ارتباط مثبت و معنا دار وجود دارد

۱-۶-۲. فرضیه‌های بخش دوم: بررسی ارتباط بین ساختارهای تامین مالی و محافظه‌کاری مشروط حسابداری

این بخش در بر گیرنده چهار فرضیه به شرح زیر است.

۱. واحدهای تجاری در دوره‌ای که قصد تامین مالی از طریق بدهی‌های بلند مدت دارند، به منظور بهبود انتظارات از عملکرد آتی، سطح محافظه‌کاری مشروط در گزارش‌گری مالی را کاهش می‌دهند.

۲. واحدهای تجاری در دوره‌ای که قصد تامین مالی از طریق حقوق صاحبان سهام دارند، به منظور بهبود انتظارات از عملکرد آتی، سطح محافظه کاری مشروط در گزارشگری مالی را کاهش می‌دهند.

۳. واحدهای تجاری قبل از دوره‌ای که قصد تامین مالی از طریق بدهی‌های بلند مدت دارند، به منظور بهبود انتظارات از عملکرد آتی، سطح محافظه کاری مشروط در گزارشگری مالی را کاهش می‌دهند.

۴. واحدهای تجاری قبل از دوره‌ای که قصد تامین مالی از طریق حقوق صاحبان سهام دارند، به منظور بهبود انتظارات از عملکرد آتی، سطح محافظه کاری مشروط در گزارشگری مالی را کاهش می‌دهند.

۷-۱. روش تحقیق

۱-۷-۱. بخش اول: بررسی ارتباط بین ساختارهای رقابتی و محافظه کاری مشروط حسابداری

روش تحقیق: این بخش از تحقیق، از جهت همبستگی و روش‌شناسی از نوع شبه تجربی و پس روی دادی و در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری است که با اطلاعات واقعی صورت می‌گیرد. این تحقیق از لحاظ ماهیت و اهداف از نوع کاربردی است. اطلاعات واقعی نیز از گزارش‌های مالی (صورت‌های مالی و یاداشتهای همراه) استخراج شده است. برای گروه بندی شرکتها در صنایع مختلف، طبقه بندی بورس در نظر گرفته شده است. در تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از مدل رگرسیونی چند متغیره استفاده می‌شود.

جامعه و نمونه آماری: در انجام این بخش از پژوهش پژوهش از اطلاعات صنعت _ سال استفاده شده است. جامعه آماری شامل کلیه گروههای صنعت طبقه بندی شده در سایت بورس و اوراق بهادار با دوره زمانی ۱۳۸۰ لغایت ۱۳۸۸ می‌باشد. تعداد گروههای صنعت در طبقه بندی مذکور ۳۷ گروه-صنعت می‌باشد که با ضرب در سالهای مورد بررسی تعداد جامعه آماری ۲۹۶ صنعت سال می‌باشد. نمونه نیز با استفاده از نمونه گیری حذفی انتخاب شده است. بدین صورت که شرکتهای عضو هر گروه صنعت باید ویژگی‌های زیر را داشته باشند

۱. سال مالی شرکتها منتهی به ۲۹ اسفند باشد؛

۲. شرکتها نباید سال مالی خود را تغییر داده باشند؛

۳. شرکتها از اعضای هولدینگ صنایع نباشند. زیرا ماهیت آنها متفاوت از سایر شرکتهای عضو می باشد؛

۴. به علت نیاز به بازدهی ۱۲ ماهه (اول تیر تا پایان خرداد سال بعد) و با در نظر گرفتن وقفه زمانی ۴ ماهه نسبت به ابتدا و انتهای هر دوره؛ معامله‌ای بر روی اوراق بهادار (سهام عادی) شرکت صورت گرفته باشد؛ و

۵. اطلاعات آنها در دسترس باشد.

پس از حذف شرکتهای فاقد شرایط مذکور، هر صنعت-گروه باید حداقل سه عضو داشته باشد، زیرا در این صورت رقابت بهتر می شود. علاوه بر این، گروه‌های صنعتی که جزء واسطه‌گری مالی هستند، نیز حذف شدند. در پایان تعداد ۱۵۵۹ شرکت-سال که در ۱۴۱ صنعت-سال طبقه‌بندی شده‌اند، باقی مانده است.

۱-۷-۲. بخش دوم: بررسی ارتباط بین ساختارهای تامین مالی و محافظه‌کاری مشروط حسابداری

روش تحقیق: این بخش نیز از جهت همبستگی و روش‌شناسی از نوع شبه تجربی و پس‌روی-دادی و در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری است که با اطلاعات واقعی صورت می‌گیرد. این تحقیق از لحاظ ماهیت و اهداف از نوع کاربردی است. اطلاعات واقعی نیز از گزارش‌های مالی (صورت‌های مالی و یاداشتهای همراه) استخراج شده است. در تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از مدل رگرسیونی چند متغیره استفاده شده است.

جامعه و نمونه آماری: در انجام این بخش، از اطلاعات سال - شرکت، به روش مقطعی استفاده شده است. جامعه آماری شامل کلیه شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۸۰ لغایت ۱۳۸۸ می‌باشد که برای بدست آوردن درصد تامین مالی در دوره مورد نظر و دوره قبل از آن محدوده زمانی تحقیق تا سال ۷۸ گسترش پیدا کرده است. روش نمونه‌گیری از نوع حذفی است. بدین ترتیب شرکتها باید ویژگی‌های زیر را داشته باشند تا عضو نمونه منظور شوند.

۱. سال مالی شرکتها منتهی به ۲۹ اسفند باشد؛

۲. شرکتها نباید سال مالی خود را تغییر داده باشند؛

۳. شرکتها جزء واسطه‌گری مالی نباشند. زیرا ماهیت آنها متفاوت از سایر شرکتهای عضو می باشد؛

۴. به علت نیاز به بازدهی ۱۲ ماهه (اول تیر تا پایان خرداد سال بعد) و با در نظر گرفتن وقفه زمانی ۴ ماهه نسبت به ابتدا و انتهای هر دوره؛ معامله‌ای بر روی اوراق بهادار (سهام عادی) شرکت صورت گرفته باشد؛

۵. اطلاعات مورد نیاز شرکتها در دوره مورد نظر و دو دوره قبل از آن در دسترس باشد. (تا بتوان درصد تامین مالی از طریق بدهی بلند مدت یا حقوق صاحبان سهام در دوره مورد نظر و دوره قبل از آن را محاسبه کرد.)؛ و

پس از حذف شرکتهای فاقد شرایط مذکور، تعداد ۱۰۵۱ سال-شرکت به عنوان نمونه باقی مانده است.

۸-۱. مدل‌های تحقیق

۱-۱-۱. مدل مورد استفاده برای سنجش معیار محافظه کاری مشروط حسابداری

$$EARN_t = \alpha_0 + \beta_0 * DUM_{it} + \beta_1 * RET_{it} + \beta_2 * (DUM_{it} * RET_{it}) + \varepsilon$$

در این مدل i و t بیانگر شرکت i ام در دوره زمانی t و $EARN$ ، بیانگر بازدهی حسابداری می‌باشد. RET ، حاصل بازدهی سرمایه و بازدهی سود ناشی از خرید و نگهداری اوراق سهام، و DUM ، متغیر مصنوعی می‌باشد که در صورتی که بازدهی مثبت باشد برابر صفر و برای بازده‌های منفی برابر یک خواهد بود.

۱-۱-۲. مدل مورد استفاده برای بخش اول تحقیق: بررسی ارتباط بین ساختارهای رقابتی و محافظه کاری مشروط حسابداری

$$I - EARN = \alpha_0 + \beta_0 * I - DUM + \beta_1 * COMP_{it} + \beta_2 * I - CONTROLS_{it} + \beta_3 * (I - DUM_{it} * COMP_{it}) + \beta_4 * (I - DUM_{it} * I - CONTROLS_{it}) + \beta_5 * I - RET_{it} + \beta_6 * (I - RET_{it} * COMP_{it}) + \beta_7 * (I - RET_{it} * I - CONTROLS_{it}) + \beta_8 * (I - DUM_{it} * I - RET_{it}) + \beta_9 * (I - DUM_{it} * I - RET_{it} * COMP_{it}) + \beta_{10} * (I - DUM_{it} * I - RET_{it} * I - CONTROLS_{it}) + e$$

در این مدل $I - EARN$ ، بیانگر بازدهی حسابداری صنایع؛ $COMP_{it}$ ، ساختارهای رقابتی صنایع؛ $I - CONTROLS_{it}$ ، متغیرهای کنترلی؛ $I - RET_{it}$ ، بازدهی بازار صنایع و $I - DUM$ ، متغیر مصنوعی و در صورتی که بازدهی صنایع منفی باشد برابر ۱ و در غیر این صورت صفر. بقیه متغیرها هم حاصلضرب متغیرهای بیان شده هستند.

۳-۸-۱. مدل مورد استفاده برای بخش دوم تحقیق: بررسی ارتباط بین ساختارهای تامین

مالی و محافظه کاری مشروط حسابداری

$$EARN = a_0 + \beta_0 * DUM + \beta_1 * FIN_{it} + \beta_2 * CONTROLS_{it} + \beta_3 * (DUM_{it} * FIN_{it}) + \beta_4 * (DUM_{it} * CONTROLS_{it}) + \beta_5 * RET_{it} + \beta_6 * (RET_{it} * FIN_{it}) + \beta_7 * (RET_{it} * CONTROLS_{it}) + \beta_8 * (DUM_{it} * RET_{it}) + \beta_9 * (DUM_{it} * RET_{it} * FIN_{it}) + \beta_{10} * (DUM_{it} * RET_{it} * CONTROLS_{it}) + e$$

در این مدل $EARN$ ، بیانگر بازده حسابداری شرکت‌ها؛ DUM ، متغیر مصنوعی و در صورتی که بازده شرکت منفی باشد برابر ۱ و صفر در غیر این صورت؛ FIN_{it} ، نشان دهنده ساختارهای تامین مالی؛ $CONTROLS_{it}$ ، متغیرهای کنترلی و RET_{it} ، بیانگر بازده بازار شرکت خواهد بود.

۹-۱. متغیرهای تحقیق

۱-۹-۱. متغیرهای مربوط به بخش اول: بررسی ارتباط بین ساختارهای رقابتی و محافظه

کاری مشروط حسابداری

متغیر وابسته؛ بازده حسابداری صنایع ($I - EARN$): حاصل جمع سود (زیان)های قبل از اقلام غیر مترقبه شرکتهای عضو هر یک از گروههای صنایع به مجموع ارزش بازار حقوق صاحبان سهام آنها در ابتدای دوره.

متغیرهای مستقل:

بازدهی صنایع ($I - RET_{it}$): نشان دهنده بازدهی دوازده ماهه (ابتدای تیر تا پایان خرداد) هریک از صنایع می باشد. این متغیر حاصل جمع ارزش بازار حقوق صاحبان سهام تک-تک شرکتهای عضو یک گروه-صنعت بعلاوه مجموع سود تقسیمی آنها پس از کسر ارزش بازار ابتدای دوره و افزایش نقدی سرمایه به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام صنایع در ابتدای دوره می باشد. رقابت ($COMP_{it}$): برای آزمون فرضیات اختصاصی؛ $COMP_{it}$ ، برابر ابعاد پنج گانه رقابت و برای آزمون فرضیه کلی؛ $COMP_{it}$ برابر نمره ترکیبی ($COMP\_SCOER$) خواهد بود که در ادامه به نحوه محاسبه آنها پرداخته می شود.

متغیرهای مربوط به ابعاد رقابت ابعاد پنج گانه رقابت

۱. قابلیت جانشینی محصولات ($DIFF$): برای بدست آوردن قابلیت جانشینی کالاها از نسبت

درآمد به هزینه های عملیاتی استفاده شده است.